

TÜRKİYE'DE TÜM YÖNLERİ İLE SİYER ÇALIŞMALARI

SEMPOZYUM
TEBLİĞLER
KİTABI
1

Türkiye’de Tüm Yönleri ile Siyer Çalışmaları Sempozyumu
Tebliğler Kitabı
Cilt I

ISBN:

Takım: 978-605-85696-1-4

I. Cilt: 978-605-85696-2-1

Bu kitap, Meridyen Destek Derneği tarafından Sonpeygamber.info projesi kapsamında gerçekleştirilen Türkiye’de Tüm Yönleri ile Siyer Çalışmaları Sempozyumu’nda (9-12 Nisan 2015 – İstanbul) sunulan tebliğlerin derlenmesiyle oluşturulmuştur. Tebliğlerin içeriğinden yazarları sorumludur.

© Meridyen Destek Derneği | Kasım 2016 - İstanbul

İletişim / Contact:

Mimar Sinan Mah. Dr. Fahri Atabey Cad. No: 5 34672 Üsküdar – İstanbul – Türkiye
www.meridyendernegi.org – meridyen@meridyendernegi.org

Editöryal Sekreteryaya: Hatice Sarı Tan

Redaksiyon: Fatih Demir

Kapak: Salih Pulcu

Mizanpaj: Yunus Emre Kaya

Baskı ve Cilt: Seçil Ofset

www.sonpeygamber.info

www.lastprophet.info

www.derletzteprophet.info

www.posledniyprorok.info

www.ledernierprophete.info

www.hadisvesiyer.org

www.onlinehadis.com

www.onlinesiyer.com

www.sonpeygambercocuk.info

www.seerahforkids.info

www.peygamberinizinde.info

www.hadithandsira.info

Siyer Kitaplarında Miraç Mucizesinin Ele Alınması

*Rahile Kızılkaya Yılmaz**

Özet

Risalet ile görevlendirilen peygamberlerin hemen tamamına çeşitli hissî mucizelerin verildiği bilgisi, Kur'an-ı Kerim'de ismi zikredilen peygamberlerin hayatlarından bazı kesitlerin anlatıldığı âyetlerde belirtilmektedir. Hâtemü'l-enbiyâ olan Rasûlullah'a da tebliğ faaliyetinin bazı safhalarında çeşitli mucizeler verilmiştir. Siyer literatürü söz konusu olunca Hz. Peygamber'in hissî mucizeleri ve bu mucizelerin siyer müellifleri tarafından ele alınma şekli, hep tartışma konusu edilmiştir. Birbirinden farklı anlayışların sonucu mahiyetindeki tutumlar, özellikle Hz. Peygamber'in hissî mucizeleri söz konusu olunca daha iyi görülebilmektedir.

Bu makalede Türkiye'deki mevcut siyer literatürü içerisinde, temsil gücü yüksek olan bazı eserler bağlamında Hz. Peygamber'in tebliğ faaliyetinin önemli bir aşamasını teşkil eden Miraç hadisesine yönelik yaklaşım farklılıkları ele alınmaktadır. Tespit ve mukayese yöntemleriyle kaleme alınan bu çalışmada ne zaman ve nasıl vuku bulduğu hususunda pek çok ihtilafın söz konusu olduğu Miraç mucizesi bağlamında siyer müelliflerinin yaklaşım farklılıkları ve bunların muhtemel nedenleri tartışılacaktır. Ayrıca bu çalışma vesilesiyle Hz. Peygamber'in en önemli hissî mucizelerinden olan Miraç'ın, siyer kitaplarında müellifler tarafından nasıl ele alındığı hakkında bir kanaate ulaşmak hedeflenmektedir.

* Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

Bu tebliğin Uluslararası Türkiye'de Tüm Yönleri ile Siyer Çalışmaları Sempozyumu'ndaki sunumu ve daha sonraki yayımlanma aşamasında yardımlarını ve ilgilerini esirgemeyerek kıymetli fikirlerini paylaşma nezaketinde bulunan sevgili eşim Osman Yılmaz'a, değerli hocam Nihal Şahin Utku'ya, kıymetli dostlarım Tuba Nur Saraçoğlu, Aykut Kaya ve Güllü Yıldız'a teşekkür ederim.

Giriş

Siyer müelliflerinin, eserlerini kaleme alırken Hz. Peygamber'in hayatını sadece mucize merkezli veya salt beşerî yönlerine vurguda bulunarak ön plana çıkarmaya dayalı yaklaşım sergilemeleri, Türkiye'deki mevcut siyer literatürüne yöneltilen eleştirilerin başında gelmektedir. Birbirinden farklı iki anlayışın sonucu mahiyetindeki bu iki tutum, özellikle Hz. Peygamber'in mucizeleri söz konusu edildiğinde daha iyi görülebilmektedir. Türkçe siyer kitaplarında Miraç'ın nasıl ele alındığını konu edinen bu tebliğde, Hz. Peygamber'in hayatında önemli bir yere sahip olan Miraç'tan hareketle, siyer kitapları hakkında bazı tespitlerde bulunarak genel bir panorama sunmak amaçlanmaktadır.

Bu tebliğ, sınırları şu şekilde belirlenen bir bibliyografyaya dayanmaktadır: 1949'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin kurulması ve ardından Yüksek İslam Enstitülerinin İlahiyat Fakültelerine dönüştürülmesine tekabül eden ve özellikle de 1980'den sonraki dönem diye isimlendirebileceğimiz periyodu kapsamaktadır. Bu zaman diliminde Türkçe telif edilen siyer kitapları esas alınmaya çalışılsa da özellikle geçen 50 yıl boyunca popüler kalmayı başarabilen, yabancı dilden Türkçeye tercüme edilen birkaç eseri de bibliyografyamıza almayı uygun gördük.¹ Tespit edilen bibliyografya, hem akademik hem de popüler ilgiyle yazılan eserleri ihtiva etmektedir. Tebliğin nihaî bibliyografyasında 1980 sonrası dönemin siyer kitapları asıl kabul edilmekle birlikte, büyük etkiye sahip olmaları nedeniyle bu periyottan önceki birtakım telif ve tercüme eserlere de yer verilmiştir.

1- Temel Kaynaklar Çerçevesinde Miraç Hakkında Muhtasar Bilgi

Temel hadis kaynaklarındaki sahih rivayetler çerçevesinde bir gece Hz. Peygamber, Cebrail eşliğinde Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürüldü, oradan Sidretü'l-müntehâ adı verilen yüce makama yükseltildi ve zamandan mekândan bağımsız bir şekilde Allah Teâlâ'nın huzuruna çıkartıldı.² "İsrâ ve Miraç" diye isimlendirilen seyahatin Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya kadarki birinci kısmı olan İsrâ, bu adla nazil olan sûrenin ilk âyetiyle açıkça bildirilmekte; Miraç ise Necm Sûresi'nin bazı âyetlerinin işaret ettiği manayla (18-10/53)³ ve daha ziyade

1 Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi: Hayatı ve Faaliyeti*; Martin Lings, *İlk Kaynaklara Göre Hazreti Muhammed'in Hayatı*; Ebü'l-Hasan Ali el-Haseni Nedvî, *Rahmet Peygamberi*; Muhammed İzzet b. Abdülhadi b. Derviş Derzeve, *Kur'an'a Göre Hazreti Muhammed'in Hayatı* gibi eserler.

2 Müslim, "İman", 259, 263.

3 "Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti. Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı. (Ey Müşrikler! Şimdi siz Peygamberin) gördüğü şey hakkında onunla tartışıyor musunuz? And olsun ki, o, Cebrail'i bir başka inişte daha (aslî şekliyle) Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında görmüştü. Me'va cenneti de Sidre'nin yanındadır. O zaman Sidre'yi kaplayan kaplamıştı. Göz (gördüğünden)

de birçok hadis rivayetiyle ifade edilmektedir. İsrâ Sûresi'ndeki âyetin meali şöyledir: "Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) gecenin bir kısmında Mescid-i Haram'dan, çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla iştirakdir, hakkıyla görendir."⁴ Kur'an-ı Kerim'in ifadesine göre İsrâ, Hz. Peygamber'e bazı âyetlerin (mucizelerin) gösterilmesi için gerçekleştirilmiştir.⁵

Yine sahih rivayetlere göre Miraç, Hicret'ten bir veya bir buçuk yıl önce Recep ayında gerçekleşmiştir. Bu gece beş vakit namaz farz kılınmış,⁶ Bakara Sûresi'nin son âyetleri⁷ indirilmiş ve Allah'a şirk koşmayanların affedileceği müjdesi verilmiştir.⁸ Ayrıca içinde selam ve ihtiramın yer aldığı "Tahiyyat" duasının da Miraç sırasında gerçekleştiği kabul edilmektedir.⁹ Hakkında onlarca hadis bulunan Miraç olayını anlatan ana rivayet, Buhârî'nin *Sahîh*'inde 9 ayrı bölümde;¹⁰ Müslim'in *Sahîh*'inde ise iman bölümünde 13 rivayet¹¹ olarak bulunmaktadır. Bu haliyle Miraç olayını anlatan bazı hadislerin, "muttefekun-'aleyh" olduğunu söylemek mümkündür.¹² Hatta Miraç rivayetlerini, -farklı sayılar verilse de- yaklaşık 25-40 sahabe tarafından nakledilmesi sebebiyle mütevatir şeklinde değerlendiren hadis âlimleri de vardır.¹³ İsrâ ve Miraç'ın detaylarının hadislerde yer aldığı belirtildikten sonra Miraç mucizesinin, Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber ve etrafındakilere yönelik

şaşmadı ve (onu) aşmadı. And olsun, o, Rabbinin en büyük alametlerinden bir kısmını gördü." (Necm, 53/10-18.)

4 İsrâ, 17/1.

5 Burada "نُرِّيَ" ifadesinin tercih edilmesi önem arz etmektedir. Zira bu fiil, Hz. İbrahim'in güneşi, ayı, yıldızları gözleriyle çıplak olarak gördüğünü belirten âyette de kullanılarak, söz konusu görme eyleminin gerçek ve maddî olduğu belirtilmiş oluyor. Ayrıca âyette kullanılan "أَنبَأَ" ifadesi de Kur'an'da pek çok âyette mucize manasında kullanılmaktadır.

6 Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîhi'l-müsne'd min hadîsi Rasûlillâh sallâhu 'aleyhi ve's-sellem ve sünenihî ve eyyâmihi*, Cilt 1-9, thk: Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır, Dâru Tavki'n-necât, 1422, "Salat", 1; Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî, *Sahîhu Müslim*, thk: Muhammed Fuad Abdülbâkî, Cilt 1-5, Dâru İhyâ'î'l-kütübi'l-'arabiyye, t.y., "İman", 259-263, 262.

7 el-Bakara 2/285-286.

8 Müslim, "İman", 279.

9 Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as el-Ezdi es-Sicistânî, *Kitâbü's-Sünen*, Beytu'l-efkârî'd-devliyye, t.y., y.y., "Salat", 182.

10 Buhârî, "Salat", 1; "Hacc", 76; "Enbiya", 5; "Menâkıbu'l-Ensâr", 24; "Menâkıbu'l-Ensâr", 42; "Tefsir" (17), 3; "Eşribe", 1, 11, 12; "Kader", 10; "Tevhid", 37.

11 Müslim, "İman", 259-272. Müslim, Miraç hadislerine *Sahîh*'inin *imân* bölümünde 259-272 rivayetler olarak yer vermiştir. Müslim bu yaklaşımıyla, Miraç'ın mucize oluşunu dikkate aldığı ve dolayısıyla olayın iman/kabul meselesi olduğunu ortaya koymuş olmaktadır. Bk. Ahmed Davudoğlu, *Sahîhi Müslim Tercüme ve Şerhi*, Cilt 2, İstanbul, 1974, s. 88-146.

12 Buhârî ve Müslim'in birlikte rivayet ettiği hadislerdir ve sahih hadislerin birinci derecesini teşkil ederler.

13 Bazı âlimler, Miraç ile ilgili hadislerin 20 sahabe, bazıları ise 40 sahabe tarafından nakledildiğini, bundan dolayı bunların mütevatir seviyesine ulaştıklarını belirtmişlerdir. Bununla kastedilen, lafzen mütevatir olmayıp manen mütevatirdir.

boycot uyguladıkları zamandan, Rasûlullah'ın iki vefalı dostu olan sevgili eşi Hz. Hatice ile amcası Ebû Talib'in vefatından ve Taif yolculuğu sırasında yaşadığı acı tecrübelerden sonra gerçekleştiği belirtilmelidir. Bu durum dikkate alındığında semavî yolculukla Allah'ın, Rasûl'unu teselli ettiğini düşünmek mümkün olur.¹⁴

Miraç'ın mahiyetine yönelik tartışmalar, bu semavî yolculuğun uykuda mı uyanırken mi gerçekleştiği ve bu durumun sonucunda Hz. Peygamber'in bu olayı sadece ruh ile mi yoksa "ruhmaalcesed" yaşadığı mı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte Rasûlullah'ın Allah'ı görüp-görmediği, olayın kaç kez vuku bulduğu da ihtilaf edilen konular arasındadır. İsrâ ve Miraç'ın ruh ile rüyada vuku bulduğunu söyleyenler olmuş ise de konu ile ilgili hadislerle dayanarak hadis, tefsir, fıkıh ve kelim âlimlerinin büyük çoğunluğu, İsrâ ve Miraç'ın ruh ve beden ile uyanık bir hâlde tek seferde gerçekleştiğini ifade etmişlerdir.¹⁵ Ancak olayın kendisinden ziyade zamanını ve niteliğini tartışan bir grup İslam âlimi de Miraç'ın, Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya kadar olan kısmının cismanî; Mescid-i Aksa'dan sonraki kısmının ise ruhanî gerçekleştiğini ileri sürmüşlerdir.

2- Siyer Kitaplarında Miraç'ın Ele Alınışı Hakkında Temel Tespitler

Kitaplarla ilgili tespitler tasnif edilirken bizzat konunun kendisini ilgilendiren veçhelere temas edilerek Miraç hadisesiyle ilgili rivayet farklılıklarının sebep olduğu ihtilaflar belirtilecek, ardından siyer müelliflerinin yaklaşım, yöntem, kaynak kullanımı ve üslup gibi kişisel tercihlerine dair değerlendirmelere yer verilecektir. Bu bağlamda siyer literatüründe Miraç konusu özelinde nasıl bir değişim ve kırılma olduğu da görülecektir. Öncelikle birkaç eser¹⁶ dışında siyer kitaplarının neredeyse tamamında, Hz. Peygamber'in Mekke yılları konu edilirken Miraç mucizesine ya kısa bir açıklamayla¹⁷ ya da müstakil bir başlıkla¹⁸ temas edildiğini belirtmek gere-

14 Türkçe siyer kitaplarının çoğunda Miraç mucizesi, Hz. Peygamber'in iki vefalı dostunun vefatı ve Taif yolculuğundan sonra gerçekleşmesi üzerinde durularak Allah'ın onu teselli etmesiyle ilişkilendirilmiştir.

15 Salih Sabri Yavuz, "Mi'rac", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 30, s. 133.

16 İncelediğimiz bütün eserler arasında Miraç mucizesine hiç değinmeyen birkaç eser tespit edildik. Bkz. Celal Yeniçeri, *Hazreti Muhammed ve Yaşadığı Hayat: Peygamber, Devlet Başkanı, Aile Reisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV), İstanbul, 2000; W. Montgomery Watt, *Hazreti Muhammed Mekke'de*, çev: M. Rami Ayas, Azmi Yüksel, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara, 1986. Ayrıca Şaban Öz de kitabında "İsrâ" başlığı altında sadece İsrâ'yı ele almakta ve Miraç'a hiç değinmemektedir. Bk. Şaban Öz, *İslam Tarihi*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2013, s. 42-41.

17 Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayınları arasında yer alıp pek çok baskısı yapılan *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı* adlı kitapta bu konu, "İsrâ ve Miraç" başlığı altında ancak çok kısa bir metinle verilmektedir. Bkz. İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2003, s. 110.

18 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin önemli devlet adamlarından Ahmet Cevdet Paşa, *Peygamber*

kir. Eldeki mevcut siyer kitaplarında Miraç mucizesinin anlatıldığı bölüm ve başlıklara bakıldığında söz konusu kitapların yukarıda belirtilen rivayetler dışında şu konuları müşterek olarak ele aldıkları görülmektedir: Miraç, boykot ve hüzün yılı diye isimlendirilen dönemden sonra ve özellikle Hz. Peygamber'in Tâif'ten üzgün dönmesinin akabinde vuku bulmuştur. Bunlara ilaveten şu ortak hususlara da genellikle işaret edilmiştir: Hz. Peygamber'in Burak adlı bineğe binerek Cebrail ile birlikte Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya gitmesi, burada kendisinden önce gelen bütün peygamberlere imamlık yaparak namaz kıldırması, daha sonra yine Cebrail ile birlikte yedi kat semaya yükseltilerek her bir katta bir peygamberle karşılaşması, sidretü'l-müntehâ'ya kadar Cebrail eşliğinde gitmesi ancak bu noktadan sonra sadece kendisinin ilerlemesi, ayrıca ümmetine beş vakit namazın emredilmesi, Bakara Sûresi'nin son âyetinin nüzülü, müminlerden Allah'a şirk koşanlar dışında hepsinin cennete gireceği müjdesi, Hz. Ebu Bekir'in bu olayı Hz. Peygamber'den işitmeden tasdik etmesi ve bundan dolayı kendisine "sıddîk" denilmesi.

Bizatihi Miraç'ın kendisi, büyük oranda gaybî bir veçhete sahip olması nedeniyle anlaşılması ve anlatılması noktasında çeşitli zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Bundan dolayı konunun ele alındığı eserlerde daha ziyade müelliflerin mucize karşısındaki tutumları¹⁹ ve Hz. Peygamber'in nübüvvetine dair fikirleri belirleyici olmaktadır. Örneğin, söz konusu meseleyi Hz. Peygamber'in mucizelerinden biri şeklinde kabul eden müellifler, konunun gaybî yönünü göz önünde bulundurarak âyetler ve rivayetler bağlamında meseleye yaklaşırken,²⁰ Hz. Peygamber'in Kur'an dışında başka bir mucizesinin olmadığı ve hatta kendisine hiçbir şekilde hissî mu-

Efendimiz adlı kitabında Miraç konusunu çok kısa ve öz bir şekilde vermeyi tercih etmiştir. Bkz. Ahmed Cevdet Paşa, *Peygamber Efendimiz*, sadeleştiren: Mahir İz, yayına hazırlayan: Mehmed Ertuğrul Düzdağ, İstanbul, 2004, s. 69.

19 Bazı müelliflerin genel olarak mucizeler hakkındaki tutumu, özelde Miraç mucizesine olan yaklaşımlarında da görülmektedir. Örneğin bazı müellifler, Hz. Peygamber'in hayatındaki bu harikulade olayları, mitolojik unsurlar veya abartılı rivayetler şeklinde tanımlayabilmektedirler.

20 Örneğin Nedvî, *Rahmet Peygamberi*'nde âyetler ve hadisler çerçevesinde konuyu ele alıp Hz. Peygamber'in bu yolcuğuna ruh-beden birlikteliğiyle çıktığını ifade etmektedir. Özellikle Hz. Peygamber'in mesajının evrensel boyutuna vurguda bulunarak onun, Mescid-i Aksâ'da bütün peygamberlere imam olmasını, onun nübüvvet zincirinin son halkası olduğuna ve kendinden öncekilerin de vârisi konumunda bulunduğu delil göstermektedir.

Martin Lings ise Hz. *Muhammed'in Hayatı* adlı kitabında "Senin Yüzünün Nuru" başlığı altında bu yolculuğu ayrıntılarına ve keyfiyetine değinmeden genel itibarıyla tasdik eden bir içerikle sunmaktadır. Bkz. Martin Lings, *Hiz. Muhammed'in Hayatı*, s. 145-151.

Batı dillerinden Türkçeye tercüme edilen siyer literatürünün en önemli temsilcisi sayılan ve aynı zamanda Türkiye'de en çok satan siyer kitapları arasında zikredilen Martin Lings'e ait *Hiz. Muhammed'in Hayatı* adlı eser, ayrı bir öneme sahiptir. Batı dillerinden Türkçeye tercüme edilen siyer kitapları ve bu çalışmalarda ön plana çıkan peygamber tasavvuru için bk. Rahile Yılmaz, "Türkçe'ye Tercüme Edilen Siyer Çalışmalarında Peygamber Tasavvuru", *Gelenek ve Modern Arasında Bilgi ve Toplum* içinde, ed: M. Hüseyin Mercan, Yedirenk, İstanbul, 2013,

cize verilmediği kanaatini taşıyanlar²¹ da bu olayı ya sadece rüya halinde görüldü diye tevil etme ya da harikulade olan olayı aklileştirme yoluna giderek açıklamaktadırlar. Benzer şekilde olaya hem “mucize” deyip hem de onun içeriğinin tamamını veya belli kısımlarını akılla açıklamaya çalışan müellifler de vardır. Ancak Hz. Peygamber’in Allah’a yaklaşmasını O’na zaman, mekân ve istikamet izafe etme tehlikesine düşecek kadar ileri götüren popüler siyer kitap müelliflerinin sayısı, konuyu tamamen rasyonel düzlemde ele alan müelliflerden daha fazladır. Hâlbuki âyette geçen “سبحان” ifadesi, olayın azametine, kudretine ve aynı zamanda Allah’ın her türlü noksan sıfatlardan tenzih edilmesine dikkat çekerek²² yaşanan hadisenin mucizevî boyutuna işaret etmekte ve gayba inancı pekiştirmektedir.

Siyer kitaplarında Miraç konusu mevzubahis edildiğinde bunun İsrâ’dan ayrı ve farklı bir zaman diliminde gerçekleşen bir hadise mi, yoksa İsrâ ile birlikte gerçekleşen ama onun ikinci aşamasını teşkil etse de o yolculuğun tamamına verilen bir isim mi olduğu tartışılmıştır. Bu bağlamda Mescid-i Haram’dan Mescid-i Akşa’ya kadar olan yolculuğun İsrâ, bu noktadan sonra yedi kat semaya yükseltilmeye de Miraç adı verildiği neredeyse bütün siyer kitaplarında belirtilmektedir. Ancak söz konusu iki yolculuğun da kitaplarda “Miraç” başlığı altında zikredilmesi dikkat çekmektedir. Aslında bu yaklaşım da iki müstakil yolculuğun söz konusu olmadığı, tek bir yolculuğun iki farklı aşamasının ele alındığı kanaatini ihsas ettiği gibi²³ bu düşünceyi açıkça ifade edenler de vardır.²⁴ Hatta *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*’nde “isra” maddesinin müstakil yazılmadığı, “Mi’râc” maddesinde ise bu kavramın

21 Şaban Öz, *Siyer’e Giriş*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2012, s. 64. Öz’ün ifadesi şöyle: “Şahsen Hz. Peygamber’e mucize verilmediği konusunda [Kurbaşoğlu ile] hemfikiriz.” Öz’ün atıfta bulunduğu Kurbaşoğlu’na ait ifade ise şöyledir: “Kur’an’ın ısrarla normal bir insan olduğunu ve mucize göstermesinin söz konusu olmadığını vurguladığı Hz. Muhammed...” Bkz. M. Hayri Kurbaşoğlu, *Alternatif Hadis Metodolojisi*, Kitabiyat Yayınları, Ankara, 2002, s. 344-345.

22 “Allah her şeye kâdirdir, O’nu her türlü eksikliklerden münezzehtir kılıyoruz” anlamına gelir.

23 Bkz. Ahmed Cevdet Paşa, *Peygamber Efendimiz*, s. 69; Necip Fazıl Kısakürek, *Çöle İnen Nur*, s. 239 vd.; Mustafa İslamoğlu, *Üç Muhammed*, s. 115; İrfan Yücel, *Peygamberimizin Hayatı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, (22. baskı), 2013, s. 83 vd.; Omid Safi, *Peygamberi Tanımak: Farklı Kültürlerde Peygamber Algısı*, çev: Nağihan Haliloğlu, Nefes Yayınları, İstanbul, 2013, s. 159-185, M. Yaşar Kandemir, *Gönlümüzün Sultanı Habibullah*, İstanbul, 2013, s. 504.

Ancak Nedvî gibi bu konuyu “İsra ve Miraç” şeklindeki bir başlık altında incelemeyi uygun gören müellifler de vardır. Bkz. Nedvî, *Rahmet Peygamberi*, s. 122; Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2010, s. 159 vd.; Şaban Özkavukcu, *Hz. Peygamber’in Hayatı: Kur’an-ı Kerim Işığında Siyer-i Nebi’nin Kronolojik Okunuşu*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 113; Celaledin Karakılıç, *Hazreti Muhammed aleyhi’s-selam’ın Hayatı ve Eşsiz Ahlak ve Faziletleri*, Ankara, 2004, s. 148 vd.; Kasım Şulul, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi: (Tahlil ve Tenkit)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 156; Mustafa Fayda [ve diğerleri], *Son Peygamber Hz. Muhammed: (Hayatı, Şahsiyeti, İslam Dini ve Kültüründeki Yeri)*, ed: Casim Avcı, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), İstanbul, 2010, s. 47.

24 Kasım Şulul, “Bir mucizenin iki safhasıdır” demektedir. Bkz. Kasım Şulul, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, s. 157.

şöyle tanımlandığı görülmektedir: “Hz. Peygamber’in (s.a) Mescid-i Harâm’dan Mescid-i Aksâ’ya, oradan da göğe yaptığı yolculuk.”²⁵ Ayrıca bazı çalışmalarda “Hz. Peygamber’in Mekke’deki Mescid-i Harâm’dan Kudüs’teki Mescid-i Aksâ’ya kadar olan miraç” şeklinde açıklamalar görmek de mümkündür.²⁶ Bütün bunlar, aslında iki aşamalı bu yolculuğun, “Miraç” diye ifade edildiği anlayışını destekler mahiyettedir. Ancak bu iki hadisenin tek bir olay şeklinde nakledilmiş olmasına karşı çıkan²⁷ hatta Miraç’ın sonradan kurgulanarak İsrâ’nın akabinde zikredildiğini düşünen müelliflerin varlığını da belirtmek gerekir.²⁸ Bu yaklaşımın bir sonucu olarak daha erken dönemde yazılan Türkçe siyer eserlerinde konu sadece “Miraç” başlığı altında verilirken, daha sonraki çalışmalarda ise özellikle “İsrâ ve Miraç” şeklindeki kullanımların başlıklar için tercih edildiği görülmektedir.²⁹ Hatta bazı siyer müellifleri, İslam kültüründe İsrâ’nın, Miraç’ın gölgesinde kaldığını düşünerek bu durumu tenkit etmişlerdir.³⁰

Konunun mahiyeti gereği çok fazla tartışılan bir diğer mesele, Miraç’ın ruh ile mi yoksa ruh-beden ile mi gerçekleştiği ya da başka bir ifadeyle uyanıkken mi yoksa rüyada mı vuku bulduğudur.³¹ Türkçe siyer literatüründe daha ziyade kabul edilen görüş, Hz. Peygamber’in, bu yolculuğu beden ve ruhen gerçekleştirdiği ve bu durumun aklen, dinen muhal olmadığıdır. Bu anlayış, özellikle “Bir gece kulunu Mescid-i Harâm’dan alıp Mescid-i Aksâ’ya götürdü” ayetindeki “عبد/’abd”in taşıdığı mana ile desteklenmiştir. Ancak mucize hakkında farklı düşünen ve mucizeleri aklileştirmeye çalışanlar³² ise Hz. Peygamber’in bu tecrübelerinin rüyaya dayandı-

25 Salih Sabri Yavuz, “Mi’râc”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 30, s. 132, vd.

26 İrfan Yücel, *Peygamberimizin Hayatı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, (22. baskı), 2013, s. 83.

27 İsrâfil Balcı, *İsrâ ve Mi’râc Gerçeği*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2012, s. 224.

28 İsrâfil Balcı, *İsrâ ve Mi’râc Gerçeği*, s. 223, 225, 226. Hatta Balcı, Miraç için “iddialardan ibaret bir senaryo” ifadesini kullanmaktadır.

29 Sadece Miraç diyenler için bkz. Ahmed Cevdet Paşa, *Peygamber Efendimiz*, s. 69.

30 Bu kanaate sahip olan müelliflerden İsrâfil Balcı, söz konusu düşüncesini şöyle ifade etmektedir: “Bir bakıma Kur’an’ın işaret ettiği bir konu, rivayetlerde dile getirilen anlatılara kurban edilmiştir.” İsrâfil Balcı, *Hz. Peygamber ve Mucize*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2013, s. 271.

31 Ehl-i Sünnet bilginlerinin ekseriyeti, İsrâ ve Miraç’ın aynı gecede ve Rasûlullah’ın ruh ve bedeniyle uyanık halde iken vuku bulduğu görüşündeler. Ancak İsrâ ve Miraç’ın ayrı gecelerde ve rüya halinde, ruhani olarak da gerçekleştiği kanaatini taşıyan az sayıda âlim de vardır. Bkz. Muhammed b. Ebî Bekr İbn Kayyım, *Zâdu’l-meâd*, Cilt 2, s. 126-127.

İlginçtir ki Ali Şeriatî, Şii âlimlerin de aynı görüşte olduğunu şu ifadeleriyle belirtmektedir: “Şia’nın tamamına ve güvenilir tarihçilerin pek çoğuna göre İsrâ ve Miraç hadiseleri bir gecede vuku bulmuş ve Miraç cismanî olarak gerçekleşmiştir.” Bkz. Ali Şeriatî, *Muhammed Kimdir*, Fecr Yayınları, Ankara, 1998, s. 25.

32 Ortadoğu menşeli siyer kitaplarından ve aynı zamanda Türk okuyucu üzerinde büyük bir etkiye sahip olan Muhammed Hüseyin Heykel’e ait *Hazreti Muhammed Mustafa* adlı kitapta müellif, Miraç’ın ruhani bir hadise olduğunu belirtmektedir. Muhammed Hüseyin Heykel, *Hazreti Muhammed Mustafa*, trc: Ömer Rıza Doğrul, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1985, s. 201. Modern Ortadoğu siyer literatüründen Türkçeye tercüme edilen kitaplar ve bu eserlerde yan-

ğını öne sürmektedirler.

Miraç ile ilgili rivayetlerin sayıca çok ve çeşitli olması siyer kitaplarında bu konunun ele alınmasında ortaya çıkan farklılığın temel nedenlerinden birisidir. Konuyla ilgili sahih rivayetler bulunmasına rağmen bazı müelliflerin yetersiz ve yanlış bilgiye sahip olmaları,³³ bilinçli tercih ya da gevşek davranma sonucunda sıhhatinde sıkıntı bulunan rivayetleri kullandıkları da görülmektedir. Özellikle Hz. Peygamber'in doğrudan Allah Teâlâ'yı gördüğüne dair rivayetler ile yedi kat semada karşılaştığı olağanüstü durumlar, Cennet ile Cehennem'in ahvali ve ehline dair tarifler içeren mevzu hadisler, uydurma oldukları belirtilmeksizin kullanılmıştır. Bunun sonucunda bir kısım popüler siyer müellifi, hadisedeki boşlukları kendileri doldurarak yorumda bulunurken³⁴ akademisyen kimliği ön planda olan müelliflerin eserleri, bu nitelikteki öğeleri daha az içermektedir.

Ancak kimi müelliflerin, rivayetlerin sayıca çok olması ve belli noktalarda birbirinden farklılık arz etmesinden hareketle Miraç hakkındaki bütün rivayetlere yönelik ön yargılı bir tavır sergilediği de görülmektedir. Birtakım siyer eserlerinde –özellikle konunun ihtilaflarında yoğunlaşan yazarların kitaplarında– bu özel yolcuğa dair var olan en zayıf rivayetlerin veya uydurma rivayetlerin kullanıldığını görmek mümkün. Hatta bu rivayetler nedeniyle Hz. Peygamber'in “aşırı yüceltme” bir tavırla takdim edildiğini ifade edip bunu eleştiren araştırmacılar, sanki bu konuda sahih kabul edilen rivayetlerin dahi problem teşkil ettiği izlenimi vermektedir. Bu tespitimizi “problemleri kullanma ve genelleme” şeklinde isimlendirmek mümkündür.

Birkaç müellifin rivayetleri kullanırken râviyi ve hadisi konu edinen rivayet ilminin kurallarına göre değil; şahsî kanaatleri³⁵ doğrultusunda tercihte bulunmaları da dikkat çekmektedir. Örneğin, bir çalışmada Mescid-i Aksâ ile kastedilen yerin neresi olduğu hakkında kendisine en fazla atıfta bulunulan ve “şeddu'r-rihâl

sıtılan peygamber tasavvuru için bkz. Rahile Yılmaz, “Türkçe'ye Tercüme Edilen Siyer Çalışmalarında Peygamber Tasavvuru”, s. 185-190.

Ayrıca Heykel, Miraç hadisesini konu alan bir kısım tasvirler hakkında şu benzetmede bulunmaktadır: “Sufilerin veya benzeri grupların hayallerinin ürettiği mesnetsiz hikâyeler”. Muhammed Hüseyin Heykel, *Hazreti Muhammed Mustafa*, s. 286.

33 Örneğin şifahi geleneğin sahip olabileceği problemler hakkında David Hume'a referansta bulunmak. Bkz. Hikmet Zeyveli, “Kur'ân ve Sünnette Mucize” (Basılmamış tebliğ metni), *Mucize ve Gayb Çalıştayı*, KURAMER, İstanbul, 2014, s. 15.

34 Celaleddin Karakılıç, *Hazreti Muhammed aleyhi's-selam'ın Hayatı ve Eşsiz Ahlak ve Faziletleri*, Ankara, 2004, s. 150. Örneğin müellif, Hz. Peygamber'in kalbi yıkanırken kullanılan ibriği ve leğeni tasvir etmektedir. Sidretü'l-müntehâ'nın tasviri için bkz. Celaleddin Karakılıç, *Hazreti Muhammed aleyhi's-selam'ın Hayatı*, s. 156, dn. 103.

35 Müelliflerin konu ile ilgili kanaatlerini “şahsî görüşüm(üz)” ifadeleriyle belirtmeleri de problem arz etmektedir. (Şaban Öz, *İslam Tarihi*, Çizgi Kitabevi, Konya, (2. baskı), 2013, s. 42). Zira itikadî ve kelamî boyutlara sahip bu konuda şahsî görüşten söz etmek, çeşitli problemlere neden olmaktadır. Benzer bir yaklaşımı İsrail Balcı'nın *Hz. Peygamber ve Mucize* adlı kitabında da görmek mümkündür.

hadisi”³⁶ diye meşhur olan rivayetin râvisi İbn Şihâb hakkında “Emevi sempatizanı” şeklinde bir değerlendirme yapıp râvi üzerinden rivayet hakkında aceleci bir kararın verildiği görülmektedir.³⁷ Halbuki İsra ve Miraç hakkındaki rivayetler ile bunları nakleden râvilerin değerlendirildiği pek çok çalışma telif edilmiş; sahih, zayıf ve mevzu skalasında yer alan hadisler bu kitaplarda tek tek belirtilmiştir.³⁸

Farklı literatürden rivayetleri tercih etme de siyer kitaplarının genel sorunları arasında yer almaktadır. Şöyle ki şemail, hasâis ve delâil kitaplarında yer alan ve kimi zaman müellifinin sıhhatiyle ilgili değerlendirmede bulunduğu rivayetler, bir kısım siyer kitabında herhangi bir ilave bilgi olmaksızın kullanılmaktadır.³⁹ Bu yaklaşımın neticesinde bazı araştırmacılar, Miraç ile ilgili rivayetlerin büyük bir kısmının Hz. Peygamber’i yüceltmeye yönelik uydurulmuş, özellikle de “Yahudi ve Hristiyanlıktaki yükseliş motiflerinden esinlenerek kurgulanan mesnetsiz iddia-

36 Şeddü’r-rihâl hadisi şöyle: Ebû Hüreyre (ra), Peygamber’in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: “(İbadet için) sadece şu üç mescide yolculuk yapılır: Mescid-i Harâm, Mescid-i Nebî ve Mescid-i Aksâ...” Rivayetin metni şu şekildedir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : لَا تُسَفَّدُ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ، وَمَسْجِدِ الرَّسُولِ وَمَسْجِدِ الْأَنْصَبِ

Buhârî, “Mescidü Mekke”, 1, 6; “Savm”, 67; “Sayd”, 26; Müslim, “Hac”, 415, 511, 512.

37 “Emevi sempatizanı” ifadesi, Mehmet Azimli’ye aittir. Bkz. Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, s. 162.

“Bazı araştırmacılar, o sırada Kudüs’te Mescid-i Aksâ’nın bulunmadığını ileri sürerek, Emevi halifesi Abdülmelik b. Mervan tarafından Kâbe’nin yerine geçmek üzere Mescid-i Aksâ’nın bina edildiğini, insanların orayı tavaf etmesi gerektiğiyle ilgili bu yaklaşımın Şii tandanslı olduğunu ve kaynağının da Şii olduğu bilinen Yakubî’nin rivayetine dayandığını ileri sürüyorlar. Bu kişiler, tarafgirlikle hadis uydurduğunu ileri sürülecek kadar aşırı tenkidî zihniyete sahip olmalarına rağmen bu hususun, Şii görüşleriyle bilinen Yakubî’nin Emevi düşmanlığı sebebiyle ortaya çıkmış olması ihtimalini yok farz etmekte, ayrıca İbn Şihâb ez-Zührî’nin, 22 yaşında olan bir insanın, Peygamberimiz’in üç mescitte namaz kılınması ile ilgili hadisini Emeviler için uydurduğunu söylemektedirler. İbn Şihâb ez-Zührî gibi bir zatın, “üç mescidde namaz kılınır” gibi Peygamberimiz’in bir hadisini Emevilerin hatırına uydurduğunu ifade etmek, gerçekten insanı dilhun etmektedir.”

Yukarıdaki açıklamalar, Prof. Dr. Mustafa Fayda’ya aittir. Bkz. “Prof. Dr. Mustafa Fayda ile İsra ve Miraç Hadiseleri Üzerine” <http://www.sonpeygamber.info/prof-dr-mustafa-fayda-ile-isra-ve-mirac-hadiseleri-uzerine> (08.04.2015)

38 İsra ve Miraç hadislerinin derlendiği bazı eserler için bkz. Rifat Fevzi Abdülmuttalib, *Ehâdisü’l-isra’ ve’l-mi’rac*, Mektebetü’l-Hanci, Kahire, 1980; ‘Amr Abdülmün’im Selim, *Sahih min kassati’l-isra ve’l-mi’rac*, Dârü’s-Sahâbe, Tanta, 1993.

İsra ve Miraç ile ilgili zayıf rivayetlerin derlendiği eserler için bkz: ‘Amr Abdülmün’im, *ez-Zaifu min kassati’l-isra’ ve’l-mi’rac*, Darü’s-Sahâbe li’t-Türas, Tanta, 1993.

İsra ve Miraç hakkındaki lisansüstü çalışmalar için bkz. Bekir Tatlı, *Kütüb-i Sitte’de İsra ve Mi’rac Hadisleri*, 2000, (Yüksek lisans), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Süleyman Mollaibrahimoğlu, *Tefsirde İsra’ ve Mirac telakkisi (H. 550/1155’ e kadar)*, 1987, (Yüksek lisans), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

39 Hasâis, şemail veya delâil müelliflerine yönelik eleştirilerde bulunarak Miraç konusunu ele alan müellifler de vardır. Örneğin Mustafa İslamoğlu, eserinde bu konuyu “Miraçta ne oldu?” üzerine kadim bir polemik başlığı altında işleyerek meseleyle ilgili vermek istediği bilgileri daha ziyade Şifâ-i Şerîf müellifi Kâdî İyâz’ı eleştirerek arz etmektedir. Bkz. Mustafa İslamoğlu, *Üç Muhammed*, s. 115-119.

lar” olduğunu düşünmektedirler.⁴⁰ Bu tutumun paralelinde bir grup siyer müellifi, rivayetlerin Kur’an’a,⁴¹ akla, tabiat kanunlarına aykırı olduğunu iddia ederek onları reddetme yoluna gitmektedirler.⁴²

Miraç konusunun kendisi ve aynı zamanda rivayetlerin çokluğu, çeşitliliği ile ilişkilendirilebilecek bir başka husus da bu hadisenin tam olarak nerede, ne zaman, ne şekilde gerçekleştiği ile ilgili ortaya çıkan ihtilaflardır. Bunlar daha ziyade İsrâ ve Miraç’ın ayrı zamanlarda olup olmadığı, Hz. Peygamber’in o gece nerede bulunduğu, Mescid-i Aksâ ile kastedilen yerin neresi olduğu⁴³ konularında yoğunlaşmaktadır. Özellikle Muhammed Hamidullah’ın, âyette geçen “en uzak mescid” anlamına gelen Mescid-i Aksâ’nın “semavî bir mescid olması” ihtimali üzerinde durması,⁴⁴ kendisinden sonraki Türkçe literatürde bir kırılmaya neden olmuş ve bu tespit, Mescid-i Aksâ’nın neresi olduğu ile ilgili ihtilaflarda referans kaynağı haline gelmiştir. Hamidullah’ın, Hz. Peygamber’in nübüvvetten önce Kudüs’ü gördüğü ve Mescid-i Aksâ’nın onun zamanında var olmadığını öne sürmesi de kendisinden sonraki siyer kitaplarını etkileyen başka bir düşüncedir. Hatta bir grup müellif, onun bu düşüncelerini aynen aktarırken⁴⁵ bir grup da müstakil çalışmalarla onu tenkit etmiştir.⁴⁶ Hamidullah’ın Miraç konusundaki görüşlerinin kendisinden sonraki siyer kitaplarına olan etkisi bununla sınırlı kalmayıp özellikle rivayetlerde geçen, “Uyku ile uyanıklık arasında bir durumda idim” ifadesinden hareketle Miraç’ın ruhmaalcesed yaşanmadığı kanaati de hâkim olmuştur.⁴⁷ Onun bu fikir-

40 İsrâfil Balcı, *İsrâ ve Mi’râc Gerçeği*, s. 225.

41 İsrâfil Balcı’ya göre “Miraç olayı vahiyle hiçbir şekilde ilişkilendirilebilecek bir olay değildir.”

Bkz. İsrâfil Balcı, *Hız. Peygamber ve Mucize*, s. 271; İsrâfil Balcı, *İsrâ ve Mi’râc Gerçeği*, s. 225.

42 İsrâfil Balcı, *İsrâ ve Mi’râc Gerçeği*, s. 225. Balcı’nın Miraç hakkındaki görüşleri şöyle: “Miraç olayı, rivayetlerde zikredilen tasvir ve iddialara dayanmaktadır. Diğer bir deyişle hiçbir şekilde âyetlerle ilişkilendirilemez.” Bkz. İsrâfil Balcı, *Hız. Peygamber ve Mucize*, s. 270.

Yukarıda işaret edildiği üzere esasen bu yaklaşım, müelliflerin mucize ve nübüvvet hakkındaki kanaatleriyle yakından ilgilidir.

43 “Mescid-i Aksâ’ya *Beytu’l-Makdis* de denilmektedir. Bazı araştırmacılar o sırada Kudüs’te Mescid-i Aksâ’nın bulunmadığını ileri sürerek Emevi halifesi Abdülmelik b. Mervan tarafından Kâbe’nin yerine geçmek üzere Mescid-i Aksâ’nın bina edildiğini, insanların orayı tavaf etmesi gerektiğiyle ilgili Şii tandanslı ve Şii olduğu bilinen Yakubi’nin rivâyetine dayanarak ileri sürüyorlar.” Bu açıklamalar Mustafa Fayda’ya aittir. Bk. “Prof. Dr. Mustafa Fayda ile İsrâ ve Miraç Hadiseleri Üzerine” <http://www.sonpeygamber.info/prof-dr-mustafa-fayda-ile-isra-ve-mirac-hadiseleri-uzerine> (08.04.2015).

Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, s. 163.

44 M. Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 93.

45 Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, s. 163, vd.

46 Onun görüşleri bazı araştırmacılar tarafından ağır bir şekilde eleştirilmiştir. Hamidullah’ın bu görüşünün eleştirilmesine tahsis edilen bir çalışma için bkz. Zeki Çıkman, *Mi’râc ve Hamidullah: İmanımızla Oynamayız*, Berekat Yayınevi, İstanbul, 1977.

47 M. Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 92. Ayrıntılı bilgi için bkz. Miraç ve Mucize başlıklı kısım (Cilt 1, s. 119-149). Hamidullah, rivayetlerde geçen “uyku ile uyanıklık arasında bir durumda idim” ifadesinden hareketle bu seyahatin Hz. Peygamber’in tam şuur halinde, fakat ruhunun hâkimiyeti altında gerçekleştiğini söylemektedir.

leri, özellikle akademisyen siyer müelliflerinin eserlerinde bariz bir şekilde görülebilmektedir.⁴⁸ İsrâ'nın Mekke yakınındaki bir mescitte vuku bulduğunu ve oraya Mescid-i Aksâ denildiğini düşünen bazı Türk müelliflerin olduğunu da belirtmek gerekir.⁴⁹

3- Siyer Müelliflerinin Miraç Konusuna Yönelik Farklı Yaklaşımları ve Nedenleri

Şu ana kadar daha ziyade konunun kendisi ve rivayetlerin çeşitliliğinin yanı sıra müelliflerin tercih ve yaklaşımlarının, siyer kitaplarındaki Miraç anlatılarında ne kadar etkin olduğu ifade edilmeye çalışıldı. Müelliflerin yaklaşımlarına neden olan bazı unsurların tespiti ve yine onların Miraç anlatılarında ortaya çıkan tabloyu incelemek de kuşkusuz meselenin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak başka veçhelerdir. Bazı müelliflerde, “oryantalist etki” diye isimlendirebileceğimiz bir yaklaşım göze çarpmaktadır. Yani Hz. Peygamber’i ve nübüvveti salt maddî boyutlarıyla anlamaya ve açıklamaya çalışan oryantalistlerin tarih anlayışı ve telifi, bazı siyer kitaplarındaki anlatıyı da şekillendirmiştir. 1980 sonrası siret kitaplarında –önceki dönem eserleriyle kıyaslandığında– Hz. Peygamber’in mucizelerine giderek daha az sayıda yer verildiği, birtakım eserlerde neredeyse onun beşerden farklı yönleri göz ardı edilerek hayatındaki harikulade özelliğe sahip olaylara yönelik dikkatin azaldığı görülmektedir. Tasvir edilen bu yaklaşım, ekseriyetle maddi-bilimsel açıklamalar ve yorumlarda kendini göstermektedir. *Oryantalist etki* diye tanımladığımız bu yaklaşımın bir başka boyutu da müelliflerin kaynaklara ve rivayetlere yönelik tavırlarında ortaya çıkmaktadır. Buna örnek vermek gerekirse, oryantalistlerin hadis tarihlendirme yöntemleri arasında yer alan “e silentio” delilini kullanarak Miraç’la ilgili hadisleri Hemmam b. Müenebbih veya Abdullah b. Mübarek gibi erken dönem müelliflerinin eserlerinde aramaya çalışıp, onlar tarafından zikredilmediğini öne sürerek sonraki kaynaklarda bulunmalarını, Miraç’la ilgili hadislerin sonradan kurgulandığı şeklinde yorumlayanlar vardır.⁵⁰

Oryantalist etkinin bir uzantısı şeklinde kabul edilmesi mümkün olan ve aynı zamanda “müelliflerin üslubu” ile ilişkilendirilebilecek bir durum daha vardır. Örneğin bazı müellifler, Hz. Peygamber’in bu özel yolculuğunun kimi kesitleri için istihzaî bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Özellikle birtakım rivayetlerde Hz. Peygamber’in bu yolculuğa çıkarılmadan önce Cebrail aracılığıyla hazırlanmasını

48 Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, s. 163 vd.

49 Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, s. 159-177.

Azimli, İsrâ'nın Mekke yakınındaki bir mescitte vuku bulduğunu, Miraç'ın ise rüyada yaşandığını düşünmektedir.

50 İsrâfil Balcı, *İsrâ ve Mi'râc Gerçeği*, s. 223.

Oysa ki müellif, siyer kaynaklarına baktığında şunu görecektir ki tarihçi İbn Hişam (ö. 218) ve İbn Sa'd, İsrâ ve Miraç olaylarını ayrı başlıklar altında vererek konuları ele alırlar.

ifade eden (sadrının yarılıp temizlenmesi), yine Allah Resûlü'nün karşılaşmış görüş-tüğünü söylediği enbiya ve farz kılınan namazın önce elli rekât olup daha sonra azaltılması hakkındaki açıklamalar, istihzaî bir üslupla sunulmuştur.⁵¹ Yaklaşık 40 sahabeden nakledilmiş bulunan rivayetlere “senaryo” denilmesi,⁵² “Nasara nasıl ki Hz. İsa'yı uçurduysa Müslümanlar da Hz. Peygamber'i uçurdu”,⁵³ “Ehl-i Kitap'la yapılan peygamber yarışması sonucu diğer dinlerde anlatılan Miraç anlatımlarının transferi”⁵⁴ gibi yorumlar, elli vakit namazın beş vakte indirilmesi ile ilgili kısmı pazarlığa benzetenler, Hz. Musa'nın Hz. Peygamber'e akıl verdiği şeklindeki benzetme,⁵⁵ konuyu “istiskal edecek” bir üslup veya içeriğe büründürülmüştür.

Akademik ve popüler kaygular ile yazılan kitaplar⁵⁶ kıyaslandığında akademik çalışmalarda daha ziyade olayın ne zaman, nerede vuku bulduğu ve rivayetler arasındaki ihtilaflar üzerinde durulurken, popüler siyer çalışmalarında ise Miraç'ın amacı, verilmek istenen mesaj üzerinde daha fazla yoğunlaşmaktadır. Ancak popüler siyer kitaplarının bir kısmında ise efsanevî anlatılar ve tahkiyede gözlemlenen aşırılık, verilmek istenen mesajı unutturmaktadır. Ayrıca konuyu sadece rivayetler çerçevesinde ele almakla yetinenler, daha ziyade popüler siyer müellifleri iken meselenin mahiyetiyle, detaylarıyla rasyonelleştirilmesiyle ilgilenenler ise akademisyen yazarlardır. Ancak ne var ki metnin daha akademik düzeye taşınmasıyla üslubun daha sertleştiği, hatta kimi zaman Miraç'la verilmek istenen mesajın ıskalandığını da söylemek mümkündür. Farklı bir yöntemle ancak yine benzer bir sonuca ulaşma noktasında popüler siyer kitaplarında, konunun tahkiyesi ve aradaki boşlukların tamamlanmasıyla daha fazla ilgilenildiği, bundan dolayı Miraç'ın ruhunun yansıtılmadığını da belirtmek gerekir.

Sonuç

Siyer kitaplarında Miraç mucizesinin işleniş biçimleri hakkında hazırlanan bu çalışma ve çizilen tablo; genel anlamda bu eserlerde mucize konusunun, özelden ise Miraç'ın nasıl ele alındığı hakkında fikir vermektedir. Müelliflerin, eserlerini kaleme alırken Hz. Peygamber'in nübüvvetine ve hayatına yönelik sergiledikleri yaklaşım, onun tebliğ faaliyetinin önemli bir safhasını teşkil eden Miraç hadisesi-ne dair açıklamalarında görülmektedir.

51 Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, s. 172-177.

52 M. Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 134.

53 Hikmet Zeyveli, “Kur’ân ve Sünnette Mucize”, s. 18.

54 Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, s. 177.

55 M. Yaşar Kandemir, *Habibullah*, s. 505. Kandemir, bu ifadeyi Miraç hadisesini kabul etmeyenlerin kanaatleri ve itirazları arasında zikreder.

56 Popüler kaygular ile yazılan siyer kitapları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Rahile Yılmaz, “Cumhuriyet Dönemi Popüler Siyer Kitaplarına Dair Bazı Mülâhazalar”, *Siyer Atölyesi 2011: Türkiye’de Popüler Siyer Çalışmaları*, *Siyer Atölyesi 2012: Türkiye’de Çocuklara Yönelik Siyer Çalışmaları Tebliğler Kitabı*, 2013, s. 15-35.

Miraç'la ilgili ihtilafların bulunması ve aynı zamanda rivayetlerin çeşitli sıhhat derecelerine sahip olması –yani bu rivayetlerden bir kısmının sahih, bir kısmının hasen, bir kısmının zayıf hatta uydurma olması– bu hadisesinin özüne ve gerçekliğine zarar vermez. Aksine rivayetlerin tamamına ihtiyatlı yaklaşım bu konuda vârid olan hadisleri toptan kabul veya toptan reddetme yoluna girmeden ihticâca elverişli olanlarını tespit edip bu çerçevede o hadiseyi anlamaya çalışmanın daha ilmi bir tavır olacağı izahtan varestedir. Zira bu konudaki sahih ve hasen rivayetlerden hareketle elde edeceğimiz malumat, Hz. Peygamber'in o gece yaşadıkları hakkında yeterli bilgiyi sağlamakta, zayıf ve uydurma hadislerin sunduğu herhangi bir bilgiye ihtiyaç duyurmamaktadır.

Esasında genelde mucizelerin özelde ise Miraç'ın, risaletin ilahî mahiyetini doğrulayan niteliği göz ardı edilerek kitaplarda incelenmesi, itikadî ve ilmi problemleri beraberinde getirmektedir. Bundan dolayı Zekai Konrapa'nın ifadesiyle “vakti yürütmek” anlamına gelen Miraç'ın,⁵⁷ vuku bulduğu dönem ve sonrasında bir imtihan unsuru olarak varolageldiği hatırdâ tutulmalıdır.⁵⁸ Zira daha Hz. Peygamber zamanında bu konuda kendisine soru yönelten sahabe olduğu gibi, Müslüman âlimlerden bazıları da bu mucizenin diğerlerinden farklı olarak, Müşriklerin değil de Müslümanların Hz. Peygamber'e olan imanlarının test edilmesi gibi bir işlev yüklendiğini belirtmektedirler.⁵⁹ Müşahede edilemeyen âlemden dünyamıza aralanan bir pencere mesabesindeki Miraç hakkında aklın sınırlarını zorlayan değerlendirmeler yapmaktansa, âyet ve sahih rivayetler çerçevesinde inanç ve teslimiyet içerisinde bir tutum sergilemek, bu ilahî yolculuğun anlamına ve hikmetine uygun düşer. Konuyu sahih rivayetler çerçevesinde ele almak mümkün iken onu reddetmek veya Merhum Ahmet Naim'in ifadesiyle “istiskal edecek” bir üslup veya içerikle anlatmak ilmi davranışa aykırıdır. Nakledilerek bizlere ulaştırılan bu özel hadiseye dair rivayetleri yine naklî ilimlerin kurallarını esas alarak tetkik etmek daha uygun olacaktır. Bundan dolayı, efsanevî unsurlardan arındırılmış ve aynı zamanda doğru tespitleri içeren ilmi bir üslupla Miraç'ın siyer kitaplarında anlatılması gereği ortaya çıkmaktadır.

57 Zekai Konrapa, *Peygamberimiz*, s. 141-142.

58 “Sana gösterdiğimiz rüyayıinsanlar için bir imtihan vesilesi yaptık” (İsra 17/60) âyetindeki “rû'yet” gözle görmeyi ifade eder, eğer uykuda görülen rüyayı kastetseydi bu bir imtihan vesilesi sayılmazdı.

Hatta Necip Fazıl, şöyle der: “İmanın yarısı olsaydı, yarım imanlı diyeceğimiz sınıf şöyle der:
– Miraç sade ruhidir, cismani değildir.

Derin mümin ise tam bir esrar anlayışı içinde hükmünü verir:

– Miraç hakdır; ve hem ruhani hem de cismanidir....” Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 240.

59 Dinler Tarihçisi Prof. Dr. Şinasi Gündüz'ün “Müminlerin İsra ve Miraç ile Sınanmaları” başlıklı yazısı. Bkz. <http://sonpeygamber.info/muminlerin-isra-ve-mirac-ile-sinanmalari> (07.04.2015)

İsra Sûresi 4. âyetteki “insanları sadece denemek için” ifadesi de Prof. Dr. Şinasi Gündüz'ü ve yorumunu destekler mahiyettedir.

Bibliyografya

- Ahmed Cevdet Paşa, *Peygamber Efendimiz*, sadeleştiren: Mahir İz, yayına hazırlayan: Mehmed Ertuğrul Düzdağ, İstanbul, 2004.
- Azimli, Mehmet, *Siyeri Farklı Okumak*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2010.
- Balcı, İsrafil, *Hz. Peygamber ve Mucize*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2013.
- Balcı, İsrafil, *İsrâ ve Mi'râc Gerçeği*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2012.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâ'il el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîhi'l-müsned min hadîsi Rasûlillâh sallâhu 'aleyhi ve's-sellem ve sünenihî ve eyyâmihi*, Cilt 1-9, thk: Muhammed Zühreir b. Nâsır en-Nâsır, Dâru Tavki'n-necât, 1422.
- Çıkman, Zeki, *Mi'râc ve Hamidullah: İmanımızla Oynamayınız*, Berekat Yayınevi, İstanbul, 1977.
- Davudoğlu, Ahmed, *Sahîhi Müslim Tercüme ve Şerhi*, Cilt 1-9, İstanbul, 1974.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî, *Kitâbü's-Sünen*, Beytu'l-efkârî'd-devliyye, t.y., y.y.
- Fayda, Mustafa [ve diğerleri], *Son Peygamber Hz. Muhammed: (Hayatı, Şahsiyeti, İslam Dini ve Kültüründeki Yeri)*, ed: Casim Avcı, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), İstanbul, 2010.
- Gündüz, Şinasi, "Müminlerin İsrâ ve Miraç ile Sınanmaları". <http://sonpeygamber.info/muminlerin-isra-ve-mirac-ile-sinanmalari> (07.04.2015).
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi: Hayatı ve Faaliyeti*, çev: Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık ve Ticaret, İstanbul, (5. baskı), 2001.
- Heykel, Muhammed Hüseyin, *Hazreti Muhammed Mustafa*, çev: Ömer Rıza Doğrul, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1985.
- İbn Kayyım, Muhammed b. Ebî Bekr, *Zâdu'l-meâd*, Cilt 1-4, nşr: Muhammed el-Feki, Kahire, 1373/1953.
- İslamoğlu, Mustafa, *Üç Muhammed: İki Tasavvur Bir Gerçek*, Denge Yayınları, İstanbul, (12. baskı), 2003.
- Kandemir, M. Yaşar, *Gönlümüzün Sultanı Habibullah*, İstanbul, 2013.
- Karakılıç, Celaleddin, *Hazreti Muhammed aleyhi's-selam'ın Hayatı ve Eşsiz Ahlak ve Faziletleri*, Ankara, 2004.
- Kırbaçoğlu, M. Hayri, *Alternatif Hadis Metodolojisi*, Kitabiyat Yayınları, Ankara, 2002.
- Kısakürek, Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur: Çöle ve Bütün Zaman ve Mekana*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, (25. baskı), 2001.
- Konrapa, Zekai, *Peygamberimiz İslam Dini ve Aşere-i Mübeşşere*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1991.

- Martin Lings, *İlk Kaynaklara Göre Hazreti Muhammed'in Hayatı*, çev: Nazife Şişman, İnsan Yayınları, İstanbul, (23. baskı), 2002.
- Muhammed İzzet b. Abdülhadi b. Derviş Derveze, *Kur'an'a Göre Hazreti Muhammed'in Hayatı*, çev: Mehmet Yolcu, Yöneliş Yayınları, İstanbul, 1989.
- Müslim Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî, *Sahihu Müslim*, thk: Muhammed Fuad Abdülbâkî, Cilt 1-5, Dâru İhyâ'î'l-kütübi'l-'arabiyye, t.y.
- Nedvî, Ebü'l-Hasan Ali el-Haseni, *Rahmet Peygamberi*, çev: Abdülkerim Özaydın, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- Öz, Şaban, *İslam Tarihi*, Çizgi Kitabevi, Konya, (2. baskı), 2013.
- Öz, Şaban, *Siyer'e Giriş*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2012.
- Özkavukcu, Şaban, *Hz. Peygamber'in Hayatı: Kur'an-ı Kerim Işığında Siyer-i Nebi'nin Kronolojik Okunuşu*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- "Prof. Dr. Mustafa Fayda ile İsra ve Miraç Hadiseleri Üzerine" <http://www.sonpeygamber.info/prof-dr-mustafa-fayda-ile-isra-ve-mirac-hadiseleri-uzerine> (08.04.2015).
- Safi, Omid, *Peygamberi Tanımak: Farklı Kültürlerde Peygamber Algısı*, çev: Nagihan Haliloğlu, Nefes Yayınları, İstanbul, 2013.
- Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003.
- Şeriati, Ali, *Muhammed Kimdir*, Fecr Yayınları, Ankara, 1998.
- Şulul, Kasım, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi: (Tahlil ve Tenkit)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.
- Yavuz, Salih Sabri, "Mi'rac", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 30, s. 132-135.
- Yeniçeri, Celal, *Hazreti Muhammed ve Yaşadığı Hayat: Peygamber, Devlet Başkanı, Aile Reisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV), İstanbul, 2000.
- Yılmaz, Rahile, "Cumhuriyet Dönemi Popüler Siyer Kitaplarına Dair Bazı Mülâhazalar", *Siyer Atölyesi 2011: Türkiye'de Popüler Siyer Çalışmaları*, *Siyer Atölyesi 2012: Türkiye'de Çocuklara Yönelik Siyer Çalışmaları Tebliğler Kitabı*, 2013, s. 15-35.
- Yılmaz, Rahile, "Türkçe'ye Tercüme Edilen Siyer Çalışmalarında Peygamber Tasavvuru", *Gelenek ve Modern Arasında Bilgi ve Toplum* içinde, ed: M. Hüseyin Mercan, Yedirenk, İstanbul, 2013, s. 194-181.
- Yücel, İrfan, *Peygamberimizin Hayatı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, (22. baskı), 2013.
- Zeyveli, Hikmet, "Kur'an ve Sünnette Mucize" (Basılmamış tebliğ metni), *Mucize ve Gayb Çalıştayı*, KURAMER, İstanbul, 2014.